

به نام خدا

اظهار نظر کارشناسی درباره: «طرح آموزش همگانی قرآن کریم در خانه»

مقدمه

نقش خانواده در نهادینه کردن و انتقال باورها و ارزش‌ها قابل کتمان نیست، خانواده از گروه‌های اولیه‌ای است که افراد از طریق جامعه‌پذیری در آن و سایر گروه‌ها، هنجارها و ارزش‌های اجتماعی را فرا می‌گیرند و درونی می‌کنند. از آنجایی که مفاهیم قرآنی، اساس فرهنگ دینی ما بوده و بخش مهمی از ارزش‌های اجتماعی را تشکیل می‌دهند، آموزش صحیح آنها در خانواده، اقدامی لازم جهت انس افراد با قرآن کریم و توسعه فرهنگ قرآنی در کشور به‌شمار می‌آید.

با عنایت به اهمیت نهاد خانواده در آموزش صحیح قرآن کریم، طرح «آموزش همگانی قرآن کریم در خانه» با هدف آموزش قرآن کریم در خانه ارائه شده است، این طرح با امضای ۴۱ نماینده مجلس به ریاست محترم مجلس تقدیم شده و در روز ۱۳۹۳/۲/۲۱ اعلام وصول گردیده است. این طرح شامل یک مقدمه توجیهی، یک ماده واحده و ۴ تبصره است که در ادامه به ارزیابی آن پرداخته می‌شود.

موضوع طرح

این طرح دارای یک ماده واحده به شرح زیر است:

«به دولت اجازه داده می‌شود، مبلغ دو هزار میلیارد در اختیار سازمان دارالقرآن کریم قرار دهد، تا براساس آیین‌نامه‌ای که به پیشنهاد هیئت امنای سازمان مذکور و تصویب وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی می‌رسد، صرف حمایت و توسعه آموزش قرآن کریم در سراسر کشور نماید».

پیشینه طرح

یکی از مهمترین اسنادی که در حوزه گسترش و ترویج فرهنگ قرآنی به تصویب مراجع ذیصلاح رسیده است سند منشور توسعه فرهنگ قرآنی است؛ به موازات پژوهش‌هایی در شورای عالی انقلاب فرهنگی و در زمینه قرآن کریم، سازمان تبلیغات اسلامی، طرح جامع قرآنی را در سال ۱۳۸۴ و نمایندگان مجلس طرح ساماندهی فعالیت‌های قرآنی را در سال ۱۳۸۶ تدوین کردند، این دو طرح برای تصویب به شورای عالی انقلاب فرهنگی تحویل داده شده و در نهایت پس از تلفیق شدن، منشور توسعه فرهنگ قرآنی به‌عنوان نخستین سند جامع بالادستی جمهوری اسلامی ایران در حوزه قرآن کریم، در جلسه ۱۳۸۸/۲/۲۲ شورای عالی انقلاب فرهنگی به تصویب رسید. با این اوصاف منشور توسعه فرهنگ قرآنی به‌عنوان سندی بالادستی باید به‌عنوان مبنایی جدی جهت ارزیابی طرح‌ها و لوایح مربوط به حوزه قرآن کریم مدنظر قرار گیرد.

بررسی کلیات طرح

همان‌طور که گفته شد منشور توسعه فرهنگ قرآنی به‌عنوان سند بالادستی در فعالیت‌های قرآنی به تصویب

شورای عالی انقلاب فرهنگی رسیده است. بنابراین هر نوع طرح یا لایحه یا بسته سیاستی در این حوزه باید منطبق بر سند مذکور باشد. با این حال، طرح آموزش قرآن کریم در خانه بدون آنکه نسبت مشخصی با سند منشور توسعه فرهنگ قرآنی داشته باشد تدوین شده است. در واقع انطباق طرح با منشور به هیچ وجه روشن نیست. این در حالی است که در بخش اهداف منشور درباره آموزش قرآن کریم به اقصای مختلف جامعه چنین آورده شده است:

«... ۶. توسعه مهارت‌های روان‌خوانی، صحیح‌خوانی و درک معنای آیات قرآن کریم در میان اقشار مختلف جامعه به ویژه کودکان و نوجوان،

۷. تقویت و گسترش انس با قرآن کریم در اقشار مختلف جامعه،

۸. ترویج آیات و مفاهیم قرآن کریم در حوزه فرهنگ عمومی (نمادسازی و تبلیغات رسانه‌ای و محیطی، محاورات و...)».

مشخص است که منشور توسعه فرهنگ قرآنی آموزش عمومی قرآن کریم در اقشار مختلف و به اشکال متنوع را مدنظر داشته است. بنابراین منطقاً هرگونه طرحی به‌منظور آموزش عمومی قرآن کریم باید براساس اصول منشور توسعه و از طریق سازوکارهایی که این سند مشخص کرده است دنبال شود.

در ادامه متن منشور اشاره می‌کند که برای تحقق این اهداف و اجرای سیاست‌های ذیل آن، «شورای تخصصی توسعه فرهنگ قرآنی» زیر نظر شورای عالی انقلاب فرهنگی تشکیل خواهد شد. از جمله وظایف این شورا، تهیه شاخص‌های تشخیص ظرفیت‌ها، اتخاذ تدابیر و راهکارها، ایجاد هماهنگی میان دستگاه‌های مجری، مدیریت کلان و راهبردی فعالیت‌ها و... می‌باشد. بنابراین چنانچه اقدامی در جهت آموزش قرآن کریم با استفاده از ظرفیت‌های خانگی و خانوادگی قابلیت تحقق و اجرا داشته باشد، اولین نهادی که باید و می‌تواند آن را تشخیص دهد و پیگیری نماید این شورا است.

در حالی که در این طرح، از دارالقرآن کریم به‌عنوان مجری طرح و از مؤسسات و نهادهای قرآنی به‌عنوان همکار نام برده شده است. بنابراین، در این طرح ضمن اشاره نشدن به جایگاه شورای تخصصی، نسبت آن با آموزش عمومی یا خانگی قرآن مشخص نشده است.

علاوه بر این، این طرح به‌علت ایجاد هزینه اضافی برای دولت و داشتن بار مالی، مغایر با اصل هفتادوپنجم قانون اساسی است. این در حالی است که هر سال، در قانون بودجه، پیش‌بینی‌ای برای فعالیت‌های قرآنی صورت می‌گیرد و اجرای چنین طرح‌هایی می‌تواند در چارچوب همان بودجه مصوب باشد.

بنابراین ملاحظات - یعنی عدم انطباق طرح با اسناد بالادستی، مبهم بودن نسبت دستگاه مجری و وظایف آن با نهادهای بالادستی در طرح و نیز ایجاد هزینه اضافی و بار مالی برای دولت - کلیات طرح آموزش قرآن در خانه توصیه نمی‌شود.

بررسی جزئیات طرح و ابهامات آن

۱. در مقدمه، بیان شده است که «مطالعات این طرح پس از ارائه به سازمان دارالقرآن کریم وابسته به سازمان تبلیغات اسلامی، مورد تأیید سازمان مزبور قرار گرفته است»، اما زمان انجام این مطالعات مبهم است و هیچ اشاره‌ای به اینکه آیا مطالعاتی در این زمینه تاکنون انجام گرفته است یا نه و در صورت انجام، به وجوه افتراق این طرح با طرح‌های پیشین که لزوم انجام آن را ضروری می‌کند، نشده است.

۲. ذیل ماده (۱۳۱) قانون آیین‌نامه داخلی مجلس مقرر می‌دارد طرح‌ها و لوایح باید دارای موادی متناسب با اصل موضوع و عنوانشان باشند.

اولاً عنوان این طرح آموزش همگانی قرآن کریم در خانه است و به ذهن تبادر می‌کند که محتوای طرح مربوط به نحوه اجرا و جزئیات

مربوط است درحالی که موضوع طرح ارائه شده حمایت از طرح آموزش قرآن و تخصیص اعتبار برای اجرایی شدن آن است. ثانیاً متن ماده واحده هیچ اشاره‌ای به عنوان مشخص این طرح ننموده و اعتبارات تخصیص داده شده را جهت آموزش قرآن کریم در سراسر کشور منظور داشته که با این بیان می‌توان این اعتبار را برای هر طرح قرآنی مصرف نمود.

ثالثاً برای تخصیص چنین اعتبار قابل ملاحظه‌ای باید طرح مشخصی با مواد معینی مد نظر باشد درحالی که مشخص نیست مفاد طرح آموزش همگانی قرآن کریم در خانه چیست؟

۳. در تبصره «۲»، منظور از «مؤسسات و مهدهای قرآنی سراسر کشور» مبهم است و مشخص نشده که مؤسسات و مهدهای زیر نظر کدام نهاد مدنظر است، از آنجایی که وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان تبلیغات اسلامی دو نهاد اصلی‌ای هستند که به مؤسسات (غیردولتی) قرآنی مجوز می‌دهند، در این طرح عبارت «مؤسسات و مهدهای قرآنی» به صورت کلی به کار رفته و معلوم نیست مهدها و مؤسسات زیر نظر چه نهادی (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی یا سازمان تبلیغات اسلامی و یا هر دو) مدنظر است. «این وجوه توسط سازمان دارالقرآن کریم و با همکاری مؤسسات و مهدهای قرآنی سراسر کشور صرفاً برای پیاده‌سازی طرح «آموزش قرآن در خانه» برابر آیین‌نامه مذکور به مصرف می‌رسد»، همچنین به چرایی همکاری با مهدهای قرآنی و به تبع کودکان، به عنوان گروه هدف این طرح اشاره‌ای نشده است، درحالی که چنانچه از عنوان طرح مشخص است و باتوجه به توضیحات مقدمه توجیهی، شرط سنی و گروه خاصی در این طرح مدنظر نبوده و تنها به کل خانواده اشاره شده است: «...طرح بزرگ آموزشی قرآن در خانه که شامل سی جزء قرآن کریم می‌باشد، از طریق خانواده‌های مسلمان میسر است که می‌توانند این طرح کل قرآن را به همراه کلیه اعضای خانواده در منزل مورد یادگیری قرار دهند».

۴. تبصره «۱» ماده واحده پیشنهادی دولت را مکلف نموده که تا پنج سال پیاپی، مبلغ هزار میلیارد ریال را در بودجه سالیانه برای حمایت از این طرح منظور دارد. با عنایت به نظر تفسیری شورای نگهبان در مورد اصل پنجاه و دوم قانون اساسی نمی‌توان دولت را مکلف به درج مواردی در بودجه سالیانه کشور نمود و این تنها دولت است که تکلیف و اختیار تهیه لایحه بودجه سالیانه کشور را دارد. لذا طرح‌هایی که متضمن تکلیف دولت به درج اعتباری در لوائح آتی بودجه سالیانه کشور هستند، مغایر با اصل پنجاه و دوم قانون اساسی ارزیابی می‌گردند.

جمع‌بندی و پیشنهادات

طرح «آموزش همگانی قرآن کریم در خانه» در موارد متعددی دارای ابهام است و مرکز پژوهش‌های مجلس تصویب کلیات این طرح را به دلایل زیر توصیه نمی‌کند:

۱. عدم انطباق با اسناد بالادستی،

۲. نادیده گرفتن جایگاه شورای تخصصی توسعه فرهنگ قرآنی،

۳. هزینه‌آور بودن و ایجاد بار مالی برای دولت و به تبع آن مغایرت با اصول هفتاد و پنجم و پنجاه و دوم قانون اساسی.

ضمناً طرح در تعریف و تعیین مؤسسات و مهدهای قرآنی دارای ابهام است و مشخص نکرده است که کدام یک از مؤسسات و مهدهای قرآنی را مدنظر دارد، از سوی دیگر با وجود اینکه عنوان و هدف طرح طبق مقدمه توجیهی آن، آموزش عمومی قرآن در خانه‌ها و از طریق خانواده‌هاست، اما در متن طرح هیچ اشاره‌ای به «خانه»، «خانواده» و یا سازوکارهای تحقق هدف مذکور نشده است.

